

loga po zajedničkim naslovom *Političko-pravna nadgradnja država*. Markističkom analizom ovih pitanja autor je istakao istorijski uslove nastanka države, prirodu države i njene protivrecnosti, odnos države i društva itd. završivši ovo poglavlje objašnjenjem nužnosti odumiranja države i stvaranja socijalističke demokratije. To ove radove čini posebnom celinom knjige.

Dr Radimir Lukić je svojim priložima veoma sažeto, jasno i neposredno odredio najpre *pojma političke stranke*, zatim *organizaciju, ideologiju, stranački sistem, stranke i klase, njihovu društvenu ulogu i budućnost* koja se završava njihovim odumiranjem, jer su i one proizvod određenih društvenih odnosa.

O pojmu i osnovnim elementima kulture govore prilozi dr *Ratka Božovića*, a među njima se posebno ističe prilog o marksištkom shvatanju kulture.

Dr Vuko Pavićević daje marksištku analizu i tumačenje *osnovnih oblika društvene svesti*. Treba naročito istaći rad o *pojmu osobnosti čoveka kao stvaralačkog bića*.

Radovi dr Vladimira Milanova razmatraju probleme *socijalizacije ličnosti*. Naročito je značajno razmatranje problema identifikacije.

O *naciji i nacionalnom pitanju* zastupljeni su veoma studiozni radovi dr Ilije Stanojčića. Aktualnost radova ovoga autora danas je veoma izražena. Dva rada imaju u tom smislu ipak primat, a to su rad *Marksištko-lenjiništki teorija nacionalnog pitanja* i posebno rad *Rešenje nacionalnog pitanja u Jugoslaviji*.

Autor s pravom neposredno ukazuje na suštinsku misao Marksa i Engelsa u ovoj oblasti, ističući da su oni (klasični marksizma) suvek u konkretnim istorijskim zbivanjima isticali princip samoopredeljenja kao kriterijum rešavanja nacionalnog pitanja nacionalno porobljenih naroda... Pri tome se posebno ukazuje i na Lenjinov doprinos i ističe da on označava samo »dalju i dublju odredbu pojma prava nacije na samoopredeljenje...«

U studijama dr Stanojčića naročito je značajno mesto u kome autor zaključuje »da osnova uspešnog rešenja nacionalnog pitanja naših naroda leži u specifičnosti postojanja društvenog samoupravljanja...« Ono »dovodi do integracije ljudi kroz njihovo sve veće izjednačavanje u društvu«. Ova mesta daju posebnu vrednost studijama.

Dr Radoslav Ratković razmatrao je problem *pokretačkih snaga društvenog razvika*, a posebno marksištko shvatanje ove oblasti. Od izuzetne vrednosti su i njegovi radovi o *društvenoj revoluciji i njenim oblicima*.

Značajne radove o ovoj izuzetnoj knjizi naše marksištko sociološke literature, odnosno nauke, dali su dr *Miroslav Pečulić* i dr *Najdan Pešić*.

Ovi radovi odnose se na »goruce«, suštinske i, možda, epohalne teme same marksištko nauke, a to su teme o *promenama u strukturi jugoslovenskog socijalističkog društva*, koje se

pokazuje kao »istorijski smisao u perspektiva« oslobodjenje čoveka i njegovog rada.

Ova izvršna i neophodna knjiga za svaki filozofski i naučni rad, za učenje, studije i delovanje u ovoj oblasti marksizma i samoupravljanja, zaslužuje u punom smislu reči jednu posebnu studiju. Bogatstvo njenog sadržaja, raznovrsnost i sistematičnost tema, marksištki obrada i njihovo dalje produbljivanje, zasnovano pre svega na našoj samourpavnoj praksi, predstavlja izuzetan doprinos našoj sociološkoj misli i, u isti mah, razvoju naše samoupravne prakse.

Ova knjiga potvrđuje da udruženi, kolektivni naučni rad može dati i takve celovite ideje, shvatanja, naučne analize i sinteze koje sociološku nauku bogate i usmeravaju na svestranje i trajnije izučavanje i menjanje stvarnosti, poput Marksovih naučnih i revolucionarnih pouka i istina.

SVETO I PROFANO

Piše: Zora Stojanović

»Sve definicije, koje su do danas postavljene o religioznom fenomenu, imaju jednu zajedničku crtu: svaka od njih, na svoj način, suprotstavlja *sveto* i religiozni život, *profanom* i svetovnom životu«, veli Mirča Eliade¹ na početku svoje knjige *Traité d'histoire des religions*. Naizgled, ništa jednostavnije ni jasnije od ovoga. No, krenemo li samo korak dalje u nameni da razgraničimo područje *svetoga* od područja *profanoga*, prinuđeni smo da se vajkamo kao sveti Avgustin povodom pojma vremena: »Ako me niko ne pita šta je to vreme, ja znam; ali, ako me neko upita, i ja ushetm da mu objasnim, onda više ne znam« (Con., XI, 14). Ne zato što bismo mi danas bili manje osetljivi za fenomen svetoga (mada ima i toga), već što je dijalektički odnos *svetog* i *profanog* oduvek pleo složenu mrežu, čije je niti teško slediti, delom zbog morfološke razuđenosti, delom zbog različitih planova ispoljavanja. Sâm pojam religioznosti, pri tom, mora da izgubi znatno od svoje krutosti i, suprotno našoj laičkoj predstavi, da se odvoji od ideje o bogu, svodeći se na naš lični stav. Reč je, naime, o različitim modalitetima svetoga, koji variraju ne samo od jedne civilizacije do druge, i od jednog naroda do drugog, no i od

jednog društvenog sloja do drugog, pa i od jedne individue do druge. Modernom, civilizovanom stanovniku starog kontinenta, svikom da pojam religioznosti vezuje za judeo-hrišćansku tradiciju, teško je zamisliti da *sveto* ne mora nužno da bude predstavljeno u liku boga, već da može biti izraženo bilo preko nekog kamena, drveta, predela, bilo nekom veličinom koja, svojom neizmernošću — poput Neba uliva osećaj pobožnosti; ili, čak, nekim metafizičkim simbolom — drvo života itd. Uglavnom, veli Mirča Eliade, nema nijednog predmeta koji nas okružuje, a koji ne bi bio podložan da postane *hijerofanija*, tj. da u jednom trenutku ispolji prisustvo *svetoga*. Proces sakralizacije prostora koji nas okružuje, od istorijskih i političkih do psiholoških, ali zadatak istoričara religija, kako ga poima Eliade, ne iscrpljuje se njihovim utvrđivanjem i opisivanjem. Naprotiv, tek se tu otvara ključni problem, problem *značenja* obredne hijerofanije. To na metodološkom planu znači prelaz od opisivanja i analize ka sintezi, a »put ka sintezi prolazi kroz hermeneutiku« (Nostalgie des origines, str. 128).

Za nauku kakva je istorija religija ili mitologija, koja ima posla bilo s davno nestalim civilizacijama, bilo s onima koje su strane našem poimanju vrednosti, ovaj stav označava krupan zahtev. Pre svega, on podrazumeva odbacivanje svakog naučnog ili kulturnog dogmatizma i prilaz svakoj religioznoj činjenici — makar se ona nalazi u okviru jedne hipercivilizacije, ili u okviru nekog ne-istorijskog kulturnog poretka — s jednakom spremnošću da se ispita mehanizam njenog delovanja u okviru celine kojoj pripada. To, možda, ne laska našem plitkom i lakomislenom uverenju u nadmoćnost tehničke civilizacije i teško nam je da priznamo kako duhovni svet jednog primitivnog *homo religiosusa* ne ustupa pred našim, niti po složenosti, niti po koherentnosti.

Ova tekovina moderne nauke o religiji dragocenija je danas, jer čitav niz naroda, koji su doskora živeli van istorije, ulaze u nju na delotvoran način. Političari, i uopšte oni koji se brinu o sadašnjosti i budućnosti ljudskog roda, vele da naša civilizacija ulazi u »planetarnu fazu«. Tim pre oni koji se, poput Eliadea, zalažu za suočavanje međusobno stranih kultura i njihov stvaralački dijalog, izgleda da izražavaju nasušnu potrebu na-

šeg vremena. U tom smislu se, možda, čitava naša epoha može označiti kao jedna opsežna hermeneutika, kao smeli napor ka reinterpretaciji celokupnog kulturnog nasleđa, što bi, u slučaju srećnog ishoda, moglo da označi fundiranje novog humanizma.

Mimo ovih globalnih okvira u koje je moguće situirati opšti napor ka *Umwertung aller Werte*, bilo bi zanimljivo postaviti pitanje kakav je u svemu tome položaj zajednice (i pojedinca u njoj) koja sebe smatra radikalno sekularizovanom? Očigledno je da u takvom jednom društvu religioznost više ne postoji u opšte prepoznatljivom vidu, no je li to dovoljno da zaključimo kako je ona potpuno razorena i uništena? Nije li ona samo obezvređena i prerusena u nešto drugo i nije li Glok (Glock) u pravu kada ukazuje na više njenih dimenzija: obrednu, »iskustvenu«, ideološku... Ma šta mi mislili o našoj tehničkoj i sekularizovanoj civilizaciji, veliki Koks (Cox), »ona ima svoje idole. Naročito novac i seks poseduju privlačnost koja daleko nadmašuje sve ono što bi se racionalno od njih moglo očekivati: oko njih se stvaraju novi mitovi« (H. Cox, *The Secular City*, 1965). Ista, prastara mitsko-religiozna shema prepoznatljiva je i u kultu ličnosti, koja se izgrađuje oko junaka takozvane »estradne« umetnosti ili političara: pijetet s kojim se »mase« odnose prema njima neretko prelazi u pobožnost, gubeći svoju racionalnu dimenziju. Religioznost je ovde izgubila svoju spekulativnu funkciju, ali, izopačena, ona se utkala duboko u društveni dinamizam i tim pre izgleda tačna Dirkenova prognoza iz 1912. godine, prema kojoj je religija »nešto većno, što je predodređeno da nadživi sve posebne simbole u koje se religioznost naizmenično zadržava«.

NAPOMENE:

* (Povodom našeg prevoda studije M. Eliadea, *Le sacré et le profane*, koji uskoro izlazi u izdanju »Zamka kulture« u Vrnjačkoj Banji).

¹ Profesor Mirča ELIADE, šef Katedre za istoriju religija na Univerzitetu u Čikagu, rođen je 1907. godine u Bukureštu. Studirao je filozofiju u Bukureštu i Kalkuti (Indija), nakon čega je izvesno vreme radio kao atašea za kulturu pri rumunskim ambasadama u Londonu i Lisabonu. Posle rata držao je predavanja na mnogim evropskim univerzitetima. Od 1957. godine nalazi se na Univerzitetu u Čikagu, gde pored nastave aktivnosti, s još dvojicom kolega, izdaje časopis *History of Religions: an International Journal for Comparative Historical Studies*.

Svojim naučnim opusom — gde su obuhvaćene studije koje idu u više pravaca: istorija religija, šamanizam, joga, uporedna mitologija — stekao je ugled jednog od najvećih današnjih autoriteta na tom području. U nizu knjiga koje je do danas objavio, ističu se: *Traité d'histoire des religions* (Rasprava o istoriji religija); *Le Chamanisme et les techniques archaïques de l'extase* (Šamanizam i arhaijske tehnike ekstaze); *Le Yoga. Immortalité et Liberté* (Joga. Besmrtnost i sloboda); *Le Mythe de l'éternel retour*. (Mit o večnom povratku). U toku je publikovanje njegovog opsežnog dela *Histoire des croyances et des idées religieuses* (Istorija religioznih ideja i verovanja) u tri toma, od kojih se prvi tom, pod naslovom *De l'âge de la pierre aux mystères d'Eleusis* (Od kamenog doba do eleusinskih misterija) već pojavio, dok se ostala dva (*De Gauthama Bouddha au triomphe du Christianisme* (Od Muhamed Bude do pobeđe hrišćanstva); *De Mohamed aux théologies athéistes contemporaines* (Od Muhameda do savremenih ateističkih teologija) nalaze u štampi.

SAOPŠTENJE REDAKCIJE

Dosadašnji član uredništva časopisa POLJA Dragi Bugarčić prestao je zaključno sa majskim brojem da učestvuje u uredivanju Časopisa. U pismu koje je poslao savetu POLJA, Bugarčić je naveo da je jedan od osnovnih razloga njegovog prestanka rada u redakciji POLJA, prezauzetost. Savet je usvojio ostavku D. Bugarčića zahvalivši se na njegovom dosadašnjem radu.

Redakcija časopisa smatra da ostavkom Dragog Bugarčića neće biti prekinut njegov pozitivni interes za unapređenje časopisa POLJA.

ISPRAVKA

U prošlom broju našega lista, u rubrici »Nove knjige«, tehničkom omaškom je potpisan autor Zoran Stojanović, umesto Zora Stojanović. Izvinjavamo se autoru i čitaocima.